

ALKALMAZKODÁS A SZÁRAZSÁG SÚJTOTTA KISKUNSAÍGI HÓMOKHÁTSÁGON

/ A probléma leírása

A Kiskunsági Homokhátságnak jellegzetes problémája az évtizedek óta tartó szárazodás, amely tetten érhető a talajvízszint nagyarányú csökkenésében és a felszíni vizek eltűnésében egyaránt. A szárazodás mellett ugyanakkor az időjárási szélsőségek – a forró, száraz nyarak, nagy viharok, egyszerre lezúduló nagy mennyiségű csapadék miatt keletkező belvizek stb. – is kihívást jelentenek az itt élőknek.

A talajvízszint ilyen mértékű csökkenése komplex folyamatokra vezethető vissza, amelyek hátterében természeti, társadalmi és gazdasági tényezők egyaránt megtalálhatók. A legutóbbi kutatások a talajvízszint süllyedés hátterében 75-80%-ban a globális klímaváltozást sejtik. A mezőgazdasági öntözés céljából, gyakran illegálisan létesített kuttakkal történő rétegvíz- és talajvíz-kitermelés, az erdőterületek növekedése és egyéb földhasználati változások, a vízrendezés, valamint egyéb beavatkozások, pl. szénhidrogén kitermelés hozzájárultak a szárazodás folyamatához.

A klímaváltozás hatásai egyéni és közösségi szinten is jól érzékelhetők, térségi szinten kölcsönhatásban vannak és összeadódhatnak. A vízviszonyok megváltozása alkalmazkodást követel a mezőgazdaságtól. Mindezek a változások nem csupán a megélhetésre vannak hatással, de a környezet állapotára (természetes élőhelyek leromlása) és hosszú távon az emberek egészségügyi állapotára is.

/ A megoldás

A Homokhátságon két fő alkalmazkodási folyamat indult el az elmúlt évtized során.

1. A Homokhátsági speciális célprogram intézkedései, különös tekintettel a szárazságtűrő növények termesztésének elterjesztésére

A Bács-Kiskun megyei Agrárkamara által indított Homokháti célprogram fókuszában elsősorban a térség népességmegtartó erejének fenntartása, a térségre jellemző tanyás berendezkedés revitalizálása, az itt élők életminőségének javítása állt. A célprogram részeként helyi gazdák részvételével szárazságtűrő növényekkel kísérleteztek. A résztvevők évente 22-26 növényfajt (pl. amaránt, csicseriborsó, homoktövis) próbáltak ki, évről évre változó számú mintaterületen. A növények kipróbálásához szakmai segítséget kaptak, a terméseredményeket, a termelés költségigényét és a termesztési tapasztalatokat pedig folyamatosan gyűjtötték és monitorozták. Az eredményeket számos fórumon, képzésen, tájékoztató füzetek formájában és a helyi/térségi médiában közölt hírekben is megosztották a tágabb közösséggel.

2. A Homokhátság vízháztartásának javítására irányuló (elsősorban vízpótlásra és vízmegtartásra építő) mintaprojekt

A 2009-ben indult mintaprojekt elsősorban a legszárazabb területek ökológiai vízigényének biztosítását tűzte ki célul, amelynek járulékos hatásai között szerepel a mikroklima kedvezőbbé válása és a talajvízszintek megemelkedése. A mintaprojekt keretében az ÖKO Zrt. vezetésével részletes terv készült, amely szerint a Duna-völgyi Főcsatornából (DVCS) kivett vizet áttemelő műtárgyak segítségével, a meglévő csatornahálózatot felhasználva juttatnák el a szárazodástól leginkább sújtott területekre (Fülöpháza, Ágasegyháza és Orgovány térségében), majd vissza a DVCS-be. A vízpótlás mellett a mintaprojektnek fontos eleme a víz megtartása is, amely a meglévő korábbi tómedrek és vizenyős területek tározóként történő használatát jelentené. A mintaprojekt során a vízpótlási terv kidolgozása, egyeztetése és engedélyeztetése megtörtént. A tényleges beruházás azonban egyelőre, forráshiány miatt, nem indult el.

Az alkalmazkodás fontos helyi szereplői az önkormányzatok, az alkalmazkodási folyamat ugyanakkor sokkal inkább térségi, mintsem települési szinten történik, s mozgatórugói olyan szervezetek, amelyek a Homokhátság több meghatározó érintett csoportjával kapcsolatban vannak. Közülük a legfontosabbak a Bács-Kiskun megyei Agrárkamara (BKMAK, gazdálkodók összefogása, képzése), a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, és az Alsó-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság (ADU-VIZIG, a meglévő vízelvezető csatornák és a Dunavölgyi-főcsatorna kezelője). Ezek mellett több olyan civil szervezet található a térségben, amely helyiek összefogásával jött létre, és alaptevékenységük mellett olyan feladatokat is ellátnak, amelyek révén a társadalom adaptációs képességét növelhetik (pl. Civil Kollégium Alapítvány, Magyar Környezetgazda Egyesület, Kamra-túra Egyesület).

/ A megoldás finanszírozása

Mindkét bemutatott adaptációs kísérlet külső pénzügyi forrásokból valósult meg. A Homokhátsági célprogram 2001-2003 között az FVM Vidékfejlesztési

Programok Főosztálya támogatásával indult, később az MTRFH Kiemelt Programok Főosztálya és az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium támogatásával működött. A vízpótlási mintaprojekt tervezését egy KEHOP projekt finanszírozta, megvalósításához Európai Uniói források bevonására volna szükség.

Mit tanulhatunk?

A klímaváltozás komplex, térségi szinten jelentkező hatásait összefüggéseiben kell megérteni ahhoz, hogy sikeres adaptációs folyamat indulhasson el. A klímaváltozás hatásai gyakran nem koncentráltan, egy-egy településen jelentkeznek, hanem nagyobb térségre kiterjedve, bonyolult kölcsönhatásokban öltenek testet. A térségi léptékben jelentkező hatások gyakran nem pusztán a klímaváltozásnak köszönhetőek, hanem a társadalmi és az ökológiai rendszerekben zajló folyamatok megváltozásának.

A klímaváltozás komplex, térségi szinten jelentkező hatásai szükségessé teszik az érintett települések közötti összefogást. A térségi szinten jelentkező hatások esetében az egyedi (települési szintű) alkalmazkodási kísérletek nem elégségesek, sőt, akár egymás hatásait is kiolthatják (pl. vízmegtartás másoknak belvizet okozhat, a víz levezetése másoknak szárazságot okozhat). Az alkalmazkodási folyamat kidolgozásakor ezért fontos a térségi lépték figyelembe vétele, s a térségi szereplők együttműködése.

Az önkormányzatok fontos összekötő szerepet vállalhatnak a mások által (akár alulról, akár felülről) kezdeményezett alkalmazkodási kísérletek megvalósításában. Az önkormányzatok nyitott és együttműködő hozzáállással, kapcsolatrendszerük kihasználásával, a helyi érintettek mobilizálásával katalizátor szerepet játszhatnak mind az alulról (pl. civil szervezetek, gazdálkodók vagy helyi lakosok által), mind a felülről (pl. országos vagy regionális intézmények) által kezdeményezett projekteknél.

Az esetleírást készítette: ESSRG (www.essrg.hu)